

HET SPYCKERTJE

Jaargang 39
nummer 1
januari 2024

**Jaargang 39
Nummer 1
Januari 2024**

Het Spyckertje

**Aan dit nummer
werkten mee:**

- **Rudi Smout**
- **Frans Schrauwen**
- **Marlies Van Tichelen**
- **Leo Costermans**
- **Patrick Hoppenbrouwers**
- **Jan Suykerbuyk**

**Vormgeving:
Jos Hertogs**

Oproep:

Wij versturen al heel wat Spyckertjes digitaal. Wil u 't Spyckertje ook digitaal krijgen ? Graag!
Stuur je emailadres naar jan.suykerbuyk@telenet.be en je vindt ons tijdschriftje in je mailbox.

Beste liefhebber van heemkunde

Wij wensen iedereen een gezond 2024 toe !!

Bij de start van het nieuwe jaar presenteren wij graag een nieuw Spyckertje. In dit nummer staat Rudi Smout stil bij een speciaal feestjaar. Dit jaar viert de parochie Sint-Vincentius à Paulo Horendonk haar 125ste verjaardag.

Wist je trouwens dat de gelovigen begin vorige eeuw, en mogelijks vroeger, naar de Horendonkse kerk op bedevaart gingen?

Rudi schreef ook een artikel over Arthur Vanderstuyft, de eerste Essense wielervedette. De Grensbode publiceerde destijds over de in 1883 geboren wielrenner, die onder meer aan de Zesdaagse van New York deelnam.

Een ander lokaal medium, het Essense Milac-maandblad Broer, bracht in augustus 1977 een verslag van het bezoek van koning Boudewijn (1930-1993) en koningin Fabiola (1928-2014) aan het domein Hemelrijk en de Kalmthoutse Heide. Een terugblik.

Ook plaats voor actua in dit Spyckertje. Leo Costermans brengt tekst en foto's van de afbraak van het gildenhuis en de conciërgewoning eind vorig jaar. Het gemeentebestuur voorzag vijftien nutskasten van oude prentkaarten. Een initiatief waaraan de Kring zijn medewerking verleende.

Op Paasmaandag 1 april vindt in de raadzaal van het gemeentehuis de voorstelling van De Spycker 2024 plaats. Aanvang om 10.30 uur. Na de presentatie is er een receptie. Ook het Gerard Meeusen-museum is geopend. Iedereen is welkom. Voor meer info (over de invulling van de presentatie): houd de (sociale) media in de gaten.

Lidgeld 2024

In het lidgeld zijn begrepen:

- Het lidmaatschap van de Koninklijke Heemkundige Kring Essen, met gratis gebruik van onze bibliotheek.
- Eén exemplaar van het jaarboek 'De Spycker' (exclusief verzendingskosten). Het jaarboek verschijnt op 2de Paasdag.
- Twee nummers van 'het Spyckertje'. Dit verspreiden we het liefst digitaal, maar een gedrukt exemplaar blijft mogelijk.

	Ik woon in Essen	Ik woon in België (niet in Essen)	Ik woon in Nederland
Ik betaal voor 15 maart per overschrijving			
Lidgeld	18€	18€	18€
Toeslag verzendingskosten	-	7,50€	6€
Totaalbedrag	18€	25,50€	24€
Ik betaal na 15 maart per overschrijving			
Lidgeld	20€	20€	20€
Toeslag verzendingskosten	-	7,50€	6€
Totaalbedrag	20€	27,50€	26€

De betaling van het lidgeld voor 15 maart is goedkoper voor u en laat ons toe om een snelle bedeling en verzending te waarborgen.

De betaling van het lidgeld kan uitsluitend per overschrijving. Gegevens voor de overschrijving:

Bedrag (lidgeld+verzendingskosten)	Zie tabel hierboven: totaalbedrag
Rekeningnummer	BE28 0682 0126 4620
BIC	GKCCBEBB
Begunstigde	Koninklijke Heemkundige Kring Essen Moerkantsebaan 48 2910 Essen (België)
Mededeling	LIDGELD 2024 + UW NAAM

Losse nummers van het jaarboek (zonder lidmaatschap) zijn te koop aan de prijs van 20€ op de volgende plaatsen:

- Essen Press, Nieuwstraat 57 te Essen.
- VVV-kantoor, Moerkantsebaan 50 te Essen.
- Dagbladhandel Brems, Sint-Jansstraat 15 te Essen-Wildert.
- Dagblandhandel Romanneke, Over d'Aa 110 te Essen-Horendonk.

Begankenis tot Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand, de Heilige Bernardus en de Heilige Catharina te Horendonk

In 2024 viert de parochie Sint-Vincentius à Paulo Horendonk haar 125ste verjaardag. Natuurlijk heeft hierdoor Sint-Vincentius een apart plaatsje in heel wat Horendonkse harten gekregen, maar het had ook wat anders kunnen lopen. Destijds hadden Horendonk en pastoor Cootmans een bijzondere verering voor Sint-Antonius van Padua. Eigenlijk had Antonius de patroonheilige van de Horendonkse parochie moeten worden, maar deze heilige bleek al gereserveerd voor de nog op te richten parochie Essen-Statie. Wel ging er op den Uil elke dinsdag aan het zijaltaar van Sint-Antonius een gezongen mis door, met licht en bloemen.

Wat wellicht grotendeels uit het collectieve geheugen gewist is, is dat gelovigen lang geleden naar de Horendonkse kerk op bedevaart gingen. Die kerk ging er prat op relikwieën te hebben van de Heilige Bernardus en de Heilige Catharina. Dat was in die jaren niet zo bijzonder want de Wildertse Lourdesgrot (1881) trok eind 19^e eeuw ook heel wat bedevaarders aan.

Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand

Zeker al vanaf 1907, maar mogelijks ook vroeger, werd Maria op Horendonk speciaal vereerd. Dat mogen we toch afleiden uit een krantenknipsel uit 1908. “Nu, aanstaanden Zondag (nvdr: zondag 20 september 1908), gaat de Processie uit in Esschen-Horendonck. Deze wint van jaar tot jaar toe in luister. Het O.L.Vrouwbeeld is dit jaar met eenen prachtigen nieuwen mantel verrijkt, en het rustaltaar welk vroeger zeer kundig in palm werd vervaardigd, is heden door eene in steen opgetrokken kapel vervangen, aan de heilige Anna toegewijd, en door giften der

parochianen opgericht. Aan volk zal het dus niet ontbreken, hetgeen een troost zal zijn voor den ieverigen herder deze parochie.”

Die herder of de eerste pastoor was Jan Baptist Cootmans (°Antwerpen 18.12.1853 +Essen-Horendonk 16.3.1927). Cootmans was daarvoor zo'n kleine 20 jaar onderpastoor te Nieuwmoer geweest (1880-1899) en op Horendonk zou hij het liefst 28 jaar als pastoor uitzingen (1899-1927).

Fig.1: Praalboog en stoet voor de plaatsing van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in 1921. (foto: Heemkundige Kring)

Na de Eerste Wereldoorlog nam de Mariaverering op Horendonk nog grotere proporties aan. Het ging nu niet meer om een processie, maar om een bedevaart en men sprak vanaf 1921 van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand. Dit is een titel van Maria die in verband staat met een Byzantijnse icoon met dezelfde naam. Deze beeltenis was destijds zeer populair en de verering was op 27 juni of op de zondag die daarbij het dichtst lag. In 1921 was dit beeld door de paters redemptoristen in de Horendonkse kerk geplaatst. Deze plechtigheid trok heel veel volk en er reden in de bedevaartstoet liefst 3 versierde wagens mee en vele parochianen hadden ook hun huizen versierd.

Fig.2: Stoet voor de kerk bij de plaatsing van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in 1921. (foto: Heemkundige Kring)

En ook op 25 juni 1922 werd Onze-Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand te Horendonk aanbeden. Voor velen begon het al wat vroeger want op 17 juni startte al “eene plechtige noveen of negendaagsche oefening van gebeden”. Men had het over een bedevaart met volle aflat. Op die zondag liep in de voormiddag de kerk vol voor twee misvieringen: voor de viering om 6u30 van de Bond van het Heilig Hart en voor de Hoogmis met een sermoen door pater Osc. Monstrey. Om half vier vertrok aan de kerk de bloemenstoet. Die stoet werd gevormd door de verschillende Horendonkse verenigingen en congregaties en uiteraard “het beeld van O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand, rijk versierd”. Het was “eene zee van bloemen (deze waren zeer talrijk, zeer verscheiden en kostelijk). De groepen in den stoet waren zeer schoon, vooral de ‘XV Mysteriën van den H.Rozenkrans’”. Men hield halt bij de kapel van de Heilige Anna waar een pater de deelnemers toesprak. Uiteraard werd er gezongen. Zo bracht men onder andere de liederen ‘O.L.Vrouw van Vlaanderen’ en ‘O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand’. Na de stoet verzamelden men opnieuw in de kerk voor het Lof en voor de verdere verering van het beeld van O.L.Vrouw.

Fig.3: Veel volk bij de plaatsing van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand in 1921. (foto: Heemkundige Kring)

Heilige Bernardus

Ook de Heilige Bernardus van Clairvaux (1090-1153) kreeg een bijzondere plaats op Horendonk, en dat vanaf de prille start van de parochie: “Sedert 1899 (...) wordt den H. Bernardus alhier in de parochiekerk, met eene octaaf en vollen aflat, jaarlijks gevierd als patroon voor krampen, jicht en ook voor het vee”. De bedevaart of begankenis ging door op 20 augustus.

We vonden sporen terug uit 1907, 1922, 1923, 1924 en 1926. Bij het zilveren jubileum in 1924 verscheen er het volgend stukje in de krant:

“St. Bernardusfeesten. Op 20 Augustus a.s. zal het 25 jaar geleden zijn (1899-1924) dat, in onze parochie, de feestviering ter eere van den H. Bernardus werd ingesteld. We vieren dus een zilveren jubelfeest. Horendonck is gelegen op ongeveer een halve uur van Esschen. Dit laatste is een mooi dorp, gelegen aan de Hollandsche grens. Horendonck werd ook gesticht over vijf-en-twintig jaar. Op aanvraag der parochianen werden toen reeds de plechtigheden ter eere van St. Bernardus ingericht. Het geschiedde volgens eenieders verlangen.

De toeloop begon aanstonds, en hij vermeerderde jaarlijks. De zegen van God en den H. Bernardus kwam neder over het dorp. St. Bernardus werd de groote vriend van al de lijdenden. Heel de omtrek kwam zijn nood klagen aan den grooten vriend van het volk. De H. Bernardus wordt ook vooral aangeropen voor het vee. Tot hem gaan de gebeden, der lijders aan krampen, rheumatiek, enz. De groote toeloop naar onze parochie werd door de Kerkelijke Overheid met een gunstig ook aanzien. Z.H. de Paus verleende een vollen aflaat aan de bedevaarders, te verdienen op 20 Augustus en de 7 volgende dagen. Die aflaat is ieder jaar te verdienen. Orde der goddelijke diensten: Op 20 Augustus de eerste mis om 6u.30, de plechtige hoogmis om 9u.30. In de week de H. Mis om 6.30 ure. ‘s Zondags onder de octaaf, dees jaar den 24 Augustus, de eerste mis om 6.30 ure, en de plechtige hoogmis, waaronder sermoen, om 9.30 ure. In den namiddag, om 2.30 ure, het plechtig lof, waaronder sermoen door onzen Z.E.H. Deken Raeymaekers. Op 20 Augustus, en onder de octaaf zijn te verkrijgen: zout, meel, water gewijd ter eere van den H. Bernardus. Voor de lijders aan jicht, krampen en rheumatiek, en ook voor het vee, worden bijzondere gebeden gestort. De aangeboden ringen zullen worden gewijd. De relikwieën van den H. Bernardus zullen vereerd worden. Prachtige versieringen zullen te dier gelegenheid in de kerk worden aangebracht.”

De paarden van de bedevaarders stonden vastgebonden aan de baar bij Marijn Gommeren. Men kocht er koperen ringen die door zieken moesten gedragen worden, maar ook zout, water of meel. Bij de kerk stond er een soort snoepkraam: daar kon men smullen van moppen, zwarte bollen en ‘klippelkoek’, een bruine koek met kokos of marsepein erin. De staminees en de winkeltjes liepen vol. Velen Nederlandse vrouwen kochten er hemden, flanel en ‘baai’.

Fig.4: Bedevaarders kwamen naar Horendonk om de Heilige Bernardus te vereren.
(foto: kerknet.be)

Heilige Catharina

De derde heilige waarvoor gelovigen zich naar Horendonk begaven was de Heilige Catharina Van Alexandrië (overleden 25.11.307). Zij werd op den Uil gevierd op haar naamdag, 25 november. We laten U opnieuw meegenieten van een krantenartikel.

“Op 25 minuten van Esschen, aan de Belgische grens, ligt de over ruim 25 jaar opgerichte parochie Horendonck, met hare eenvoudige, maar zeer kunstvolle, pas geschilderde kerk, die de bewonder afdwingt van al wie ze ziet. In die kerk worden van het begin af de H. Relikwieën van de H. Catharina vereerd, vooral op haren feestdag, 25 November.

De H. Catharina is eene der meest gekende martelaressen van het begin der kerk en wordt vooral aangeroepen voor St.Catharina-wiel, de zeer pijnlijke lichamelijke brand en voor de vruchten der aarde. De bevolking van hier en omstreken heeft hare vereering hier in de kerk gevraagd, en die vereering groeit nog gedurig aan. De viering duurt 8 dagen, den 25 en de 7 volgende dagen, en zulks al van ouds. (...) Al de plechtigheden zijn goedgekeurd, onlangs nog, door onze hooge overheden.”

Fig.5: In Horendonk vereerde men relikwieën van de Heilige Catharina van Alexandrië.
Een portret van deze heilige door Caravaggio. (foto: wikipedia)

Men hoefde dus destijds niet altijd naar Scherpenheuvel, Banneux of Lourdes te reizen om op bedevaart te kunnen gaan.

Bronnen

- Gazet van Antwerpen 11.8.1907, 19.9.1908, 11.8.1922, 18.8.1923, 15.11.1924 en 13.8.1926.
- Gazet van Mechelen 23.6.1922, 12.7.1922 en 16.8.1924.

Rudi Smout

Inhoud De Spycker 2024

(onder voorbehoud)

Etienne Van Thillo – De bevrijdingsdagen volgens het dagboek van mijn vader

Frank Hontelé – Mensen van bij ons: Guy Van den Broek (1950-2023). Een nagedachtenis

Paul Ruys – Piet Tireliren, een terugblik op de mens en de kunstenaar

Marlies Van Tichelen – In Memoriam: Elly De Bruijn

Maria Gommeren – Hof ter Schriek

Roger Goosen – Toen was Essen nog een dorp: de Molenstraat in de jaren 1930

Johan Buysen – Antilopen snel! Bevers bouwt! Van VVKS tot VVKSM Sint-Norbertus of de beginjaren van Scouts en Gidsen Essen-Heikant (1973-1983)

Frank Hontelé – Pinokkelijn staat 50 jaar op de planken

Jos Janssens – Essenaren in de wereld: Joos Janssens, instrumentenbouwer in Frankrijk.

Leo Costermans – Parochiecentrum, zwembad, kleuterschool en Chirolokalen aan Kerkstraat 62.

Jan Suykerbuyk – Metaaldetectorist Patrick De Crom is gefascineerd door de Tweede Wereldoorlog

Patrick Hoppenbrouwers – Notarislatijn. Dat is Latijn voor mij!

Gaston Van Tichelt – Geel en blauw: de kleuren van Essen en Oekraïne

Thomas Dekkers – Uit Essense bodem

Leo Ribbens – Gouden EJA gelooft nog steeds in sprookjes

Rudi Smout – De Essense tabaks- en sigarennijverheid (3): Verboven en Buurmans

Arthur Vanderstuyft (1883-1956), onze eerste wielervedette

Ons oog viel op een klein artikeltje in het weekblad 'De Grensbode'¹ van 25 februari 1911 met als kop "Een groote wielrijder-kampioen uit onze Noordergemeente". Volgens de journalist was Arthur Vanderstuyft onder meer de winnaar van de Boule d'Or te Parijs, de wereldrecordhouder op de twee uur, een geducht stayer en een gevierd deelnemer aan de Zesdaagse van New York. Maar wat ons vooral interesseerde: Arthur was te Essen geboren!

De nieuwsgierigheid was gewekt, zeker omdat het bericht eindigde met de

boodschap dat in het volgende nummer van De Grensbode een beknopte levensschets zou volgen. Helaas vonden we dit exemplaar niet terug: niet in de archieven van de Heemkundige Kringen van Essen en Brecht, noch in het stadsarchief van Antwerpen. Bovendien bleek de informatie niet helemaal correct want een lezer had de gedrukte geboortedatum met balpen doorstreept en gewijzigd. We zochten verder en wat we vonden kan je hier lezen.

Frederik Vanderstuyft

Vader Frederik (Frits) Vanderstuyft² was rond 1870 in Ieper één van de weinigen die een fiets bezat en dat zou zo zijn gevolgen hebben. Deze West-Vlaming huwde in 1883 met Leontina De Vos en werd douanier in het verre grensdorp Essen, waarschijnlijk in het station. Op 23 december van datzelfde jaar werd in de jonge Statiewijk hun eerste zoon Arthur Cassimir Victor geboren.

Fig.1 Grensbode 25.2.1911

¹ De Grensbode, weekblad voor De Noordergemeenten van het arrondissement Antwerpen, 1ste jaargang nr.3, uitgever Wouters, Brecht.

² We vonden verschillende schrijfwijzen van de familienaam terug. De meest voorkomende schrijfwijze is evenwel Vanderstuyft.

Lang zal Frits niet in Essen gestationeerd zijn geweest want de tweede zoon Mauricius Carolus Leo (Léon) Vanderstuyft zag op 5 mei 1890 het levenslicht in Ieper. Op de Ieperse Grote Markt hield het echtpaar Vanderstuyft-De Vos het restaurant ‘De Toekomst’ open. Om wat bij te verdienen fietste Frits regelmatig naar Frankrijk om daar aan de eerste wedstrijden, de zogenaamde “concours vélodipédiques”, deel te nemen.

In die jaren woog een koersfiets gemakkelijk twintig kilogram of meer en men stond er zo goed als helemaal alleen voor. Er was geen sprake van een verzorger, een mecanicien of een ploegleider. Het waren de pioniersjaren van het wielrennen met nog kilometers authentieke kinderkoppen, enorm veel slijk, en dit alles zonder bevoorrading, ploegmakers of verboden stimulerende middelen. Wielrennen was vooral hard labeur. Zo droeg Frits drie reservetubes en wat werkgerief om zijn schouder en als zijn kader brak zat er niks anders op dan naar de dorpsmid te gaan. De wielruitrusting was niets bijzonders. Opvallend waren de erg hoog opgetrokken kousen die vastgemaakt werden met de jarretelles van moeder en de ferme snor, in het milieu “koersguidonne” genoemd.

Met Frits begon een echte wielerdynastie want zowel de zonen Tuur en Léon als kleinzoon Freddy zouden in zijn voetsporen treden. Dus drie generaties en vier renners uit dezelfde familie. Dat verklaart meteen waarom bij sommige overzichten de voornamen door elkaar worden gehaspeld. We doen hier een poging om de gegevens correct weer te geven.

Enkele prestaties van Frits Vanderstuyft: 19de in Bordeaux-Parijs van 1893, 2de in Rijsel-Oostende (1898) en drie deelnames aan Parijs-Roubaix: in de allereerste editie (1896) van deze Helleklassieker eindigde hij 16de, het jaar daarop gaf hij op en in 1898 kwam hij als 18de over de meet.

Maar in dit artikel concentreren we ons voornamelijk op de Essenaar Arthur, al is hij natuurlijk wel wat een grensgeval. Geboren in Essen, grotendeels opgegroeid in Ieper om daarna te wonen en te werken in Antwerpen werd hij door twee laatstgenoemde steden al als ‘hun’ wielerkampioen geclaimd.

En daar komt vanaf nu dus ook de gemeente Essen bij...

Arthur als jonge kampioen

Tuur begon op zeer jonge leeftijd te fietsen. Als 9-jarig jongetje vergezelde hij zijn vader naar wielervedstrijden en als tiener begon hij te koersen. Hij schitterde in de jeugdreeksen. Zo reed Tuur op 2 maart 1895 op 11-jarige (!) leeftijd zijn eerste koers te Beitem nabij Roeselare. Hij finishte meteen als tweede. Als 14-jarige knaap bracht hij reeds 15 palmen naar huis. In 1899 won hij zijn eerste internationale wedstrijd. 68 vertrekkers kwamen aan de start voor Tourcoing-Bethune-Tourcoing. Na 3 uur en 41 minuten en 108 km bolde Tuur als eerste over de streep met een voorsprong van 5 minuten. Dat betekent een gemiddelde snelheid van 29,3 km.

Tuur trainde onder andere met klepper Cyriel Van Hauwaert en de minder bekende Paul Raes. En met deze Paul Raes (°1879-†1955) hebben we een nieuwe wielalink tussen Essen en West-Vlaanderen: hij was namelijk de grootvader langs moederszijde van voormalig O.C.M.W.-secretaris Stefaan Denewet!

In 1899 en 1901 werd Vanderstuyft derde in het Belgisch kampioenschap op de weg.

Tuur kon van het wielrennen nog niet leven. Daarom werkte hij als mecanicien in de vermaarde Antwerpse Minervafabriek, net als de beroemde Jan Olieslagers. Minerva produceerde toen nog fietsen, pas later ook motors en auto's. Tuur kreeg er echter zijn ontslag omdat hij door een oponthoud na een internationale wedstrijd te laat op zijn werk verscheen. Dan werd hij in 1901 maar profrenner.

In zijn lange carrière zou hij laten zien dat hij een veelzijdig coureur was. Hij reed op de weg maar ook meer en meer op de piste, zowel in binnen- als buitenland. Die pistes of wielervebanen schoten als paddenstoelen uit de grond: Antwerpen, Ieper, Roubaix, Parijs, Londen, Leipzig, New York... Tuur kon zich probleemloos handhaven toen de concurrentie opmerkelijk toenam.

In het nationaal kampioenschap op de weg van 1903 stond op hem geen maat waardoor hij Belgisch kampioen werd
Het jaar daarop pakte hij zilver.

1903 was voor Tuur een bijzonder goed jaar. Hij werd recordhouder op de 100 km, hij wist een 3de plaats te pakken op de baanwereldkampioenschappen te Londen en kwam voor de eerste maal aan de start van Boule d'Or te Parijs. Dit was een wielervedstrijd op de piste gedurende 24 volle uren. Men stapte niet van de fiets: niet om te eten, niet om te plassen en niet om te slapen. Tuur won dat jaar nog niet, maar zijn aantal overwinningen wist hij wel tot 500 aan te dikken. In de winter van 1903-1904 reisde hij voor eerst af naar de Verenigde Staten.

Globetrotter

Arthur Vanderstuyft in 1913

In december 1903 nam Tuur Vanderstuyft deel aan de Zesdaagse te New York. Samen met zijn ploegmaat Julien Lootens, alias 'Samson', eindigde hij in Madison Garden als 9de. Het oversteken van de grote plas tijdens de winter werd een gewoonte: in 1904 werd hij met ploegmaat John Stol 2de, het jaar daarop werd hetzelfde koppel 4de en in 1907 kon met Floyd Krebs een 6de plaats weggekaapt worden. In New York leerde hij zijn eerste vrouw kennen, een dochter van een Antwerpse diamantair. Zij overleed echter op jonge leeftijd. Later vond Tuur in de Tweelingenstraat nummer 28 op Zurenborg in het buurmeisje Octavie zijn tweede echtgenote.

In 1903 had hij in Parijs met een achtste plaats al eens van de Boule d'Or geproefd en dat smaakte naar meer. In 1904 schoof hij al op naar een 3de plaats om in 1905 als eerste Vlaming ooit de zege te pakken. Achter tandemgangmakers had hij in 24 uur een afstand van zo maar eventjes 943,666 km overbrugd. In 1913 pakte hij er nogmaals brons.

Ondertussen was Vanderstuyft een echte vedette, een kei op de halve fond, een pistier of stayer met naam en faam. Net zoals de andere grote helden werd hij met een bijnaam bedacht: 'IJzeren Tuur'. Naast de Verenigde Staten en Frankrijk liet hij zijn kunsten zien in eigen land, Groot-Brittannië, Zwitserland, maar voornamelijk toch in Duitsland. In de periode 1907-1913

won hij in dat laatste land minimaal 17 keer en haalde hij daarnaast nog minstens 34 maal het podium. Zo won hij onder andere de ‘Goldenes Rad Hannover’ (1907), de ‘Preis der Stadt Leipzig’ (1908), de ‘Preis der Auserwählten Köln’ (1909), de ‘Grosser Germaniapreis Köln’ (1911), de ‘Goldpokal Hannover’ (1912) en de ‘Preis der Nationen’ te Berlijn (1913).

Die zeges en ereplaatsen brachten natuurlijk het nodige geld op. Men rekende voor ons uit: 14.250 mark (1906), 102.200 mark (periode 1907-1911), 10.800 mark (1912) en 8.700 mark (1913). De vraag blijft of deze bedragen overeenkomen met de werkelijkheid. Trouwens wat was de werkelijke waarde van al die marken? Af en toe bracht hij vanuit Duitsland voor vrienden en kennissen moeilijk te vinden medicijnen mee, of schoenen en kledij. Toch werd Tuur door bepaalde mensen wat scheef bekeken. Eind 1914 moest hij zelfs zijn biezen pakken. Hij vluchtte via zijn geboortedorp Essen naar het neutrale Nederland, waar hij een klein jaar zou blijven. Wat vast staat is dat Tuur na zijn wielersloopbaan zeker niet binnen was.

Populaire volkssport

Naast zijn erg internationaal getinte loopbaan bleef Vanderstuyft dus ook actief in eigen land. Zo zette hij in 1905 meer dan 50 kermiskoersen achter

zijn naam. In Ieper reed hij op 4 april 1909 de nieuwe piste mee in en een dik jaar later stond hij er opnieuw aan de start voor een koers over 100 km. De tribunes zaten vol, spektakel was steeds gegarandeerd, het koersen was op korte tijd zeer populair geworden.

Zelfs koning Leopold II had dit opgemerkt en organiseerde op 18 juli 1909 te Karreveld (Molenbeek) een eigen wedstrijd: de ‘Grote Prijs des Konings’ met kleppers als Georges Parent (wereldkampioen 1908, 1910, 1911), de legendarische Karel Verbist uit de Seefhoek, Louis Darragon (wereldkampioen 1906 en 1907) en onze Tuur Vanderstuyft.

Het werd meteen de laatste overwinning voor Verbist want in de zogenaamde herkansing – drie dagen later op dezelfde piste – kwam Charel ten val door een lekke band van zijn gangmaker waardoor hij frontaal tegen de omheining knalde en nog eens geraakt werd door de metalen voethaak van een concurrent. De arme man overleed aan zijn verwondingen. Tegen zo'n snelheden racen was ook toen al niet zonder levensgevaar.

In 1912 nam Arthur tweemaal deel aan de Zesdaagse van Brussel, zowel in maart als in december. Het leverde hem een 2de en een 4de plaats op. Tuur werd 2de in de Grote Prijs van Antwerpen van 1909 en 1913, en haalde in 1914 ereplaatsen in drie Antwerpse wedstrijden: de 'Grote Prijs der Diamantindustrie', het 'Gouden Wiel van Antwerpen' en de 'Grote Prijs Karel Verbist'.

In 1914 nam Vanderstuyft deel aan het regelmatigheids criterium 'Winterkampioenschap van Antwerpen'. Na 5 ritten prijkte hij in de tussenstand op de eerste plaats. De zesde rit van zondag 1 maart ging van Antwerpen-Dam naar... Essen om dan na wat uithijgen de terugrit richting Dam aan te vatten. Voor de Essenaren was het een ideale gelegenheid om hun wielersheld eens live aan het werk te kunnen zien. Volgens de Gazet van Antwerpen van 22 februari 1914 moesten al de renners "in toeristenkledij zijn en niet in koersconstuum".

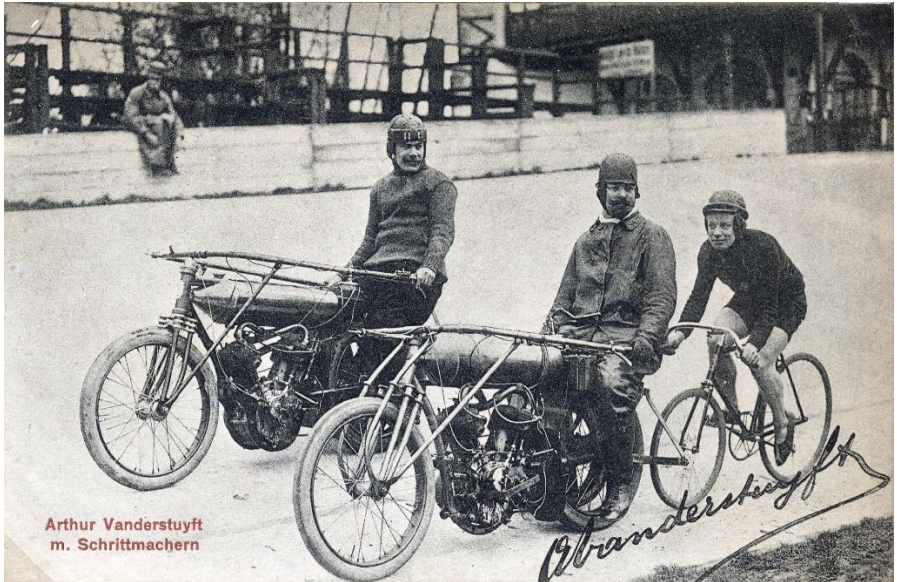
Enkele Essenaren konden hun gewezen dorpsgenoot eveneens zien vlammen op de velodroom 'De Raayberg' van Bergen op Zoom.

Tussendoor verzamelde Vanderstuyft allerlei snelheidsrecords met gangmaker. Zo verbeterde hij op een dag in 1908 de records op de 110, 170 en 172 km. Het eerste uur werd afgelegd aan een gemiddelde van 89 km/u. Op 'zijn' piste te Zurenborg won hij een twee-urenkoers achter dernymotoren. De teller stond op 162 km! In 1914 werd hij de nieuwe officieuze wereldrecordhouder met 107 km/u.

Kampioenschappen

Tussen 1904 en 1914 grossierde Tuur in ereplaatsen op allerlei kampioenschappen, al spreken de bronnen elkaar soms wat tegen en is het niet altijd helemaal duidelijk over welke discipline het gaat. We doen een poging:

- 1904: 3de in het baanwereldkampioenschap elite halve fond te Londen
- 1904: 1ste in het Belgisch baankampioenschap elite halve fond
- 1904: 2de in het Belgisch nationaal kampioenschap op de weg te Brussel
- 1905: 1ste in het baanwereldkampioenschap elite te Hamburg
- 1906: 2de in het baanwereldkampioenschap elite halve fond te Genève
- 1907: 3de in het Europees baankampioenschap halve fond
- 1908: 3de in het baanwereldkampioenschap halve fond te Berlijn
- 1908: 3de in het Belgisch baankampioenschap halve fond
- 1909: 2de in het Belgisch baankampioenschap halve fond
- 1910: 4de in het Belgisch kampioenschap halve fond
- 1911: 4de in het Belgisch kampioenschap halve fond
- 1912: 1ste in het Belgisch baankampioenschap halve fond te Antwerpen
- 1913: 3de in het Belgisch kampioenschap over 20, 30 en 50 km te Brussel
- 1914: 4de in het Belgisch kampioenschap halve fond

Arthur Vanderstuyft
m. Schrittmachern

Aan die twee knalprestaties uit 1904 hangt een verhaal vast. Als winnaar van het Belgisch kampioenschap op de baan ontving IJzeren Tuur van de B.W.B. de armzalige som van 42 frank terwijl hij voor een wedstrijd in Duitsland gemakkelijk het twintigvoudige kon verdienen. De prijs werd eerlijk verdeeld: 10 frank voor de manager, 10 frank voor de gangmaker en 22 frank voor hemzelf. De bijhorende gouden medaille zou later op een B.W.B.-vergadering uitgereikt worden maar omdat Tuur op dat moment in de Verenigde Staten koerste kon hij deze niet afhalen. Hij heeft ze nooit gekregen.

De al niet te beste onderlinge relatie was voor jaren verzuurd en dat had soms zijn gevolgen. Zo kreeg Vanderstuyft acht dagen voor het wereldkampioenschap in het Londense Crystal Palace van die B.W.B. het verbod om deel te nemen. Dit ondanks de geslaagde voorbereiding op het piste van Zurenborg met gangmaker Jan Olieslagers. Olieslagers alias ‘den Antwerpschen Duivel’ werd dan maar aan de Amerikaan Walthour gekoppeld. Wanneer Vanderstuyft in extremis toch een starttoelating kreeg moest hij noodgedwongen een Ieperse motorrijder als onervaren gangmaker meenemen. Die mocht niet eens starten omdat zijn motorfiets achteraan niet voorzien was van een rol. Vanderstuyft is dan maar op z’n eentje vertrokken waardoor hij natuurlijk kansloos was. Tot een zekere Bowden viel. Tuur pikte diens gangmaker in en finishte uiteindelijk nog als 3de!

Hond maakt einde aan carrière

Vanaf september 1915 reed Vanderstuyft opnieuw enkele pistewedstrijden in België, onder andere in Antwerpen. Zo won het duo Van den Velde-Vanderstuyft op 12 september 1915 het ‘Groot Gouden Wiel’ op de piste van Zurenborg voor 9.000 uitzinnige toeschouwers. Op 16 juli 1916 werd te Wilrijk de velodroom ‘Garden City’ feestelijk geopend en de hoofdattractie was de wedstrijd tussen Van Hauwaert en Vanderstuyft.

Na die Eerste Wereldoorlog was hij bijna 35 jaar en lagen de beste jaren als wielrenner achter zich. Arthur bleef echter beroepswielrenner tot hij in 1923 door een stom ongeval op training zijn knieschijf brak. Een loslopende hond stak plots de wielersbaan over waardoor een val niet te vermijden was. Het onverwacht einde van een lange en succesvolle wielersbaan.

Hij kon het wielerswereldje nog niet helemaal loslaten en bood zich aan als gangmaker. Het aanschaffen van een geschikte motor was een grote uitgave. Het werden moeilijke jaren, voornamelijk omdat hij geen wedstrijden wilde ‘verkopen’. Hij was daarvoor veel te principieel. Teleurgesteld verliet Vanderstuyft de piste en werd handelsreiziger in stoffen bij één van zijn schoonbroers.

Toch bleef de wielermicrobe kriebelen en samen met Jef Demuyzere richtte hij de Antwerpse Veteranenclub op. Ontelbare kilometers heeft IJzeren Tuur zo nog afgelegd. Hij schrok er niet voor terug om even van en naar Aarlen te rijden en alle familieleden moesten dan mee. Het verhaal gaat dat

Tuur soms zelf zijn post met de fiets naar Brussel bracht. Hij had namelijk weinig vertrouwen in deze overheidsdienst, en inderdaad, op deze manier ging het gegarandeerd wat sneller.

Voor zijn meer dan 50-jarig wielerven stak hij nog een groot feest in elkaar in het Antwerpse Sportpaleis. Op die manier wilde Arthur Vanderstuyft hulde brengen aan zijn wielervrienden, verzorgers, gangmakers en bovenal aan zijn fietsenmaker Avram (Abraham) Kahan, die een fietswinkel had in de Antwerpse Ploegstraat.

Tuur Vanderstuyft stierf te Borgerhout op 6 mei 1956. Hij werd begraven te Berchem. Deze geboren Essenaar heeft verschillende bladzijden van het rijke Vlaamse wielerven mee helpen schrijven.

Broer Léon en zoon Freddy

Ook zijn broer Léon Vanderstuyft (°1890) was een wielrenner, maar hij was toch iets minder veelzijdig en getalenteerd. Léon werd wel de eerste Belg die in de later zo iconisch geworden wereldkampioentruï mocht rondrijden na zijn triomf op het baanwereldkampioenschap te Parijs in 1922.

Freddy, de zoon van Tuur, koos ook voor het wielerven. Hij was geen groot kampioen, maar een verdienstelijke helper, onder meer voor ploegmaat Fred De Bruyne. Hij woonde in de Mellaertstraat 6 te Borgerhout. Net zoals zijn grootvader werd hij Frits genoemd, dus werd het Frits II. Zijn loopbaan was van korte duur want bij een val brak hij zijn rug. Toch valt ook over hem een anekdote te vertellen. In volle finale reed Frits II te Hoboken zo'n 200 m voor de eerste achtervolgers uit. Plots sprong de elastiek van zijn broek. Hij kon kiezen: ofwel even vertragen om zijn broek op te trekken en wellicht de koers te verliezen ofwel volle bak doorgaan en winnen met de broek op de knieën. Uiteraard schreef Frits II die wedstrijd op zijn naam...

Met Frits II kwam er een einde aan de wielerdynastie Vanderstuyft.

Bronvermelding:

- Archief Jos Van Landeghem.
- Archief Heemkundige Kring Essen.
- Archief Achiel Van den Broeck.

- Cornillie, Patrick. Koersen in de Grootte Oorlog, uitgave Lanno, 208 blz.; Arthur blz. 28, 93, 94, 110, 111, 128, 129, 197 en 198; vader Frits blz.93; en broer Leon blz. 41 en 144.
- Gazet van Antwerpen 22.2.1914.
- Lux René, blog ‘Den ijzeren Tuur’.
- Onsterfelijke wereldkampioenen wielrennen. Eeklo, uitgave De Eecloonaar, 2001, 256 blz.
- Sys, Jacques. Top 1000 van de Belgische wielrenners, uitgave Lannoo 2018, 536 blz.
- Wielerhelden, catalogus expo te Boelaarpark, Borgerhout 2012.
- www.dewielersite.net; www.cyclingnews.com;
www.cycling4fans.be

Rudi Smout

Koninklijk bezoek voor de Kalmthoutse heide en het Essense domein Hemelrijk in 1977

Het Essens Milac-maandblad Broer bracht in augustus 1977 een verslag van het bezoek van koning Boudewijn (1930-1993) en koningin Fabiola (1928-2014) aan het domein Hemelrijk en de Kalmthoutse heide van 7 juli.

“Koning Boudewijn en koningin Fabiola de gasten van de gebroeders De Belder op het domein Hemelrijk

Kalmthoutse heide

Dezelfde donderdag 7 juli 1977 toen onze vorsten een bezoek brachten aan Corsendonck te Oud-Turnhout maakten onze koning en koningin ook een wandeling in de Kalmthoutse Heide. Dat gebeurde in aanwezigheid van hofmaarschalk Liebaert, de heer Balis, directeur van de koninklijke bibliotheek en de heer Walter Van den Berg, directeur van de Antwerpse dierentuin. Gids van dit gezelschap was apotheker Verpraet (Heide-Kalmthout). En wie met Ludo Verpraet al door de duinen wandelde (dat zullen zich de Davidsfondsen en Zing met Ons’ers nog wel herinneren)

weet dat “Sire” en “Mevrouw” – zoals onze vorsten dienen aangesproken te worden – zowel van de heerlijke duinen- en heidewandeling als van de uitgebreide en degelijke commentaar (met af en toe een humoristische inslag) van apotheker Verpraet, die zowat van 16 uur tot 17.30 uur tussen koning Boudewijn en koningin Fabiola liep, zullen genoten hebben.

Fig.1: Koning Boudewijn en koningin Fabiola op het geldbriefje van 50 frank.
(foto: Rudi Smout)

Er ontsponnen geanimeerde en vrolijke gesprekken (in het Nederlands, een taal die onze koning omzeggens volledig beheerst terwijl onze koningin hier en daar nog een beetje moeite heeft met sommige moeilijke woorden) over de koninklijke domeinen te Laken en Opgrimbie en allerlei voorvalletjes (de koningin die bij een wandeling met haar hond in het moeras was weggezakt en...kijven kreeg van Boudewijn!) zodat er tijdens heel dit bezoek een ‘fijn menselijk contact’ aanwezig was.

Begrijpelijk had men aan dit bezoek niet de minste ruchtbaarheid gegeven zodat men slechts enkele wandelaars en fietsers (en dan nog meestal Nederlanders) ontmoette. Onze koning deed dan het gemeentebestuur van Kalmthout nog een “deugdje” door te vertellen dat het heerlijk zou zijn over de Verbindingsweg te fietsen, een uitspraak die apotheker Verpraet aangreep om te vertellen dat door het gemeentebestuur het gemotoriseerd verkeer tijdens het weekeinde verboden was.

Vertellen we ook nog dat de koning heel veel foto’s nam van het natuurgebied en...de mensen.

Domein De Belder

Veel tijd om op een duinrug te vertoeven – waar wel even werd uitgerust – was er niet want nadien waren de koning en de koningin en de andere leden van het gezelschap de gasten van de gebroeders De Belder.

Voor de families De Belder zijn onze vorsten trouwens geen onbekenden vermits zij in 1974 reeds ontvangen werden in het Arboretum te Kalmthout. Deze keer gebeurde de ontvangst in het prachtig domein Hemelrijk te Essen waar verpoosd werd op het terras. Ons vorstenpaar toonde ondermeer heel veel belangstelling voor het wel heel speciaal koeienras, dat hier is uitgezet – de Lakenvelders, en niet minder voor de prachtige Joegoslavische paarden – de Lypizaners.

Ook hier werden door koning Boudewijn heel wat foto's gemaakt...en het was alleen maar spijtig dat men niet langer op het domein kon vertoeven vermits de koning en de koningin 's avonds te Brussel nog andere officiële verplichtingen wachtten.

Fig.2: Het speciale runderras 'Lakenvelders' in Hemelrijk, alhoewel de naamgeving niets met het koninklijke Laken te maken heeft.
(dia: familie Van Looveren)

Fig.3: De Essense Natuurvrienden werden tijdens hun bezoek aan het domein Hemelrijk gegidst door Jelena De Belder (rechts).
(foto: Roger Van Ginderen)

Het bezoek aan de Kalmthoutse Heide en het domein Hemelrijk gebeurde incognito wat betekent dat alle officieel gedoe (burgemeesters enzomeer) en de pers achterwege bleven.”

Noot van de redactie: Misschien moeten we een beleefd verzoek naar het hof sturen met de vraag of we scans van deze koninklijke foto's zouden kunnen bekomen zodat we ze op Essen In Beeld zouden kunnen plaatsen?

Fig.4: Eigenaar Daniel De Belder met enkele wandelaars in 2016.
(foto: Rudi Smout)

Nieuw in ons museum

Krijgt het museum nog vaak nieuwe spullen binnen? Hierop antwoord ik volmondig: ja.

Dit jaar kregen we alvast 2 mooie zaken in het Gerard Meeusenmuseum, waardoor we de bezoekers kunnen laten genieten van al dat moois uit het verleden.

Het beeld van OLVrouw van Fatima

Dit prachtige beeld van OLVrouw van Fatima werd ons geschonken door de BNP Paribas Fortis

Het beeld dateert van 1954 en werd aanvankelijk door de buurtbewoners aangekocht om de gevel van de voormalige koffiebranderij Laanen in de Stationsstraat op te fleuren. Waarschijnlijk hoopten diezelfde buurtbewoners hierdoor van een speciale bescherming te kunnen genieten. Na de koffiebranderij werd het gebouw de alom gekende kledingwinkel Nutson. Destijds uitgebaat door Hubert Van Noten, de vader van de beroemde ontwerpen Dries Van Noten. De BNP Paribas Fortis bank werd daarop de volgende eigenaar van gebouw en beeld. Het beeld werd vervolgens binnen gezet in een nis achter tralies. OLVrouwke heeft de tand des tijds goed doorstaan. Een ereplaats had ze wel verdiend. Onberispelijk staat ze nu te pronken in de kapel van ons museum

Een schaal als huwelijkscadeau

Wie huwde in 1942 legde nog geen huwelijkslijst in een winkel. Nee, dat bestond nog niet. Het kersverse echtpaar kreeg wel cadeautjes en hopelijk waren die bruikbaar en nuttig, pasten ze in je interieur en vond je ze mooi. Vaak werden een heiligenbeeld, kruisbeeld of wijwatervat geschonken door nonkel pater, tante nonneke of een ander godvruchtig familielid. Een cachepot of petroleumlamp kon ook altijd. Deze schaal werd door een rijke familie aan de dienstmeid geschonken bij haar huwelijk. Het gelukkige bruidspaar waren mijn oom en tante. De schaal heeft een eenvoudige tekening maar aan de achterkant zien we toch iets merkwaardigs.

Petrus Regout en Co Maastricht. Reeds in 1834 stichtte deze Regout zijn kristal-, glas- en aardewerkfabriek. Deze fabriek werd ook wel de sphinx genoemd omdat er een sphinx stond in hun logo. Tot 2009 produceerde deze fabriek serviesgoed en ze stonden gekend voor hun leuke en mooie spullen en uitstekende service. Veel van het door hen gemaakte materiaal kan je nog steeds terugvinden in musea en op antiekbeurzen of in antiekwinkels.

Marlies Van Tichelen

Sloop van het Gildenhuis en conciërgewoning

In de periode van half november tot begin december 2023 verdween een belangrijk stukje geschiedenis uit het Essense straatbeeld want zowel het Gildenhuis als de bijhorende conciërgewoning gingen tegen de vlakte. Daarom hebben we deze ingrijpende operatie op foto voor het nageslacht vastgelegd.

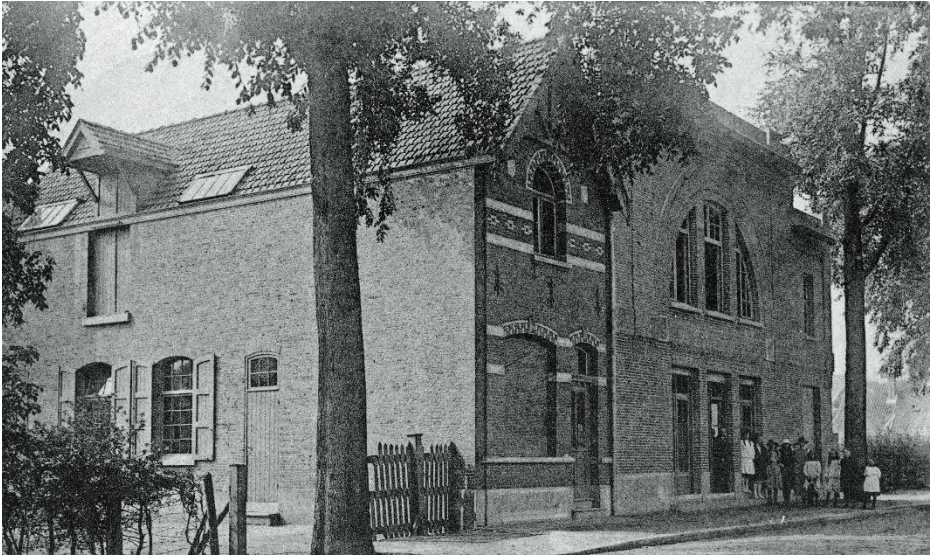

Fig. 1: Postkaart uit 1923 met de voormalige conciërgewoning en Gildenhuis.
(foto: Georges Reynsbegen)

Conciërgewoning

De conciërgewoning (Stationsstraat 57) is van de twee het oudste gebouw. Dit pand heeft Antonius Segers (1865-1948) in 1904 laten optrekken als koffiebranderij Segers. In de gevel zaten twee stenen met respectievelijk de letter S en C, wat wellicht staat voor Segers Coffee. Deze koffiebranderij bleef in Essen zeker operationaal tot in 1910, mogelijks zelfs tot aan de Eerste Wereldoorlog. Als je meer over deze koffiebranderij wil weten, dan vind je meer info in De Spycker van 2015.

Na 1918 werd hier de katholieke avond- en weekendvakschool Sint-Jozef in ondergebracht. Later kwam in de achterliggende gebouwen de vakschool

Don Bosco. Het toch wel pittoreske huis aan de straatkant fungeerde vervolgens vele decennia als conciërgewoning van het Gildenhuis.

Fig.2: De letters S en C in de gevel van de conciërgewoning verwijzen wellicht naar Segers Coffee. (foto: Leo Costermans)

Gildenhuis

Dat Gildenhuis (Stationsstraat 59) heeft er meer dan 100 jaar gestaan. De officiële opening van deze Gildenzaal was op 30 juli 1922. Het kwam weliswaar zwaar beschadigd uit de Tweede Wereldoorlog, maar werd helemaal gerenoveerd. Tot aan de sluiting van 31 augustus 2019 was dit het centrum van het parochiale leven van de O.L.Vrouwparochie.

Voor de uitgebreide geschiedenis van dit Gildenhuis verwijzen we U graag naar De Spycker 2021 en 2022.

Toekomst

Op deze locatie komt een nieuwbouwcomplex voor personen met een beperking. Monikkenheide-Spectrum plant er een woonsite en een dagcentrum.

Foto's afbraak

Fig.3 Gildenhuis

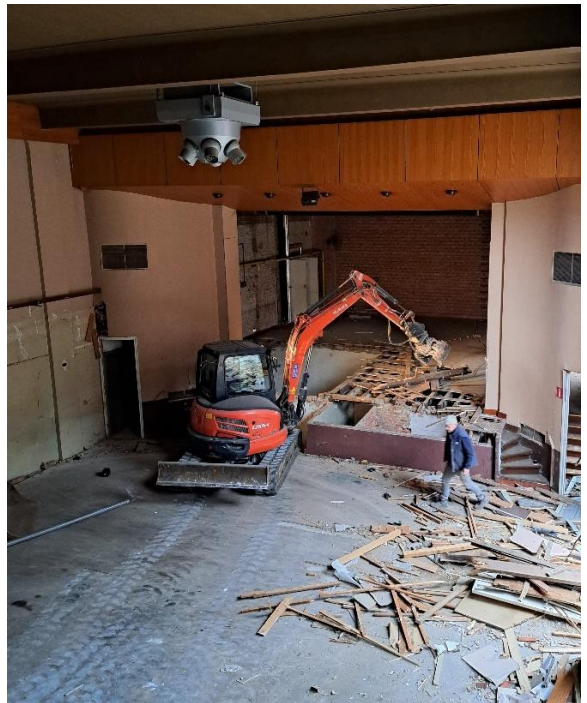

Fig.4 Afbraak podium

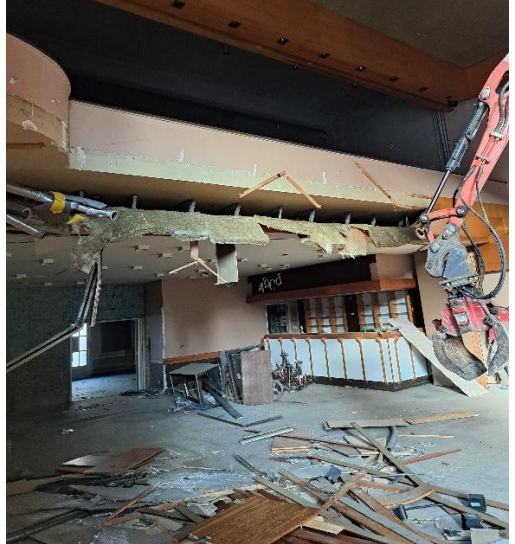

Fig.5 Zaal

Fig.6 Afbraak

Fig.7
(foto's Leo Costermans)

Leo Costermans

Oude foto's op nutskasten

Je kan er niet naast kijken. Vijftien nutskasten werden in Essen opgefrist. De grijze kasten werden overkleefd met oude foto's van bekende Essense locaties. Het gemeentebestuur ging een samenwerking met de Heemkundige Kring aan en kon gebruik maken van de collectie oude foto's van de Kring. Onze vereniging juicht uiteraard toe dat het Essense verleden een plek krijgt in het straatbeeld. Want geen heden zonder het verleden, toch? De gemeente onderzoekt nog of bij een volgende make-over lokale kunstenaars kunnen betrokken worden. Daar hebben wij als Kring geen rol in te spelen, al maakten we in De Spycker de laatste jaren veel ruimte vrij voor de Essense kunstenaar...

Jan Suykerbuyk

**Drukwerk aan
verlaagd tarief**

PB-PP|B-30355
BELGIE(N) - BELGIQUE

Afzender:

Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw
Moerkantsebaan 48 -2910 Essen

Afgiftekantoor:

2910 Essen 1
P 706 392

Bestemming:

Het Spyckertje **halfjaarlijks tijdschrift** van de Heemkundige Kring Essen vzw

VU.: *Koninklijke Heemkundige Kring Essen* vzw, Heemhuis, Moerkantsebaan 48, 2910 Essen